

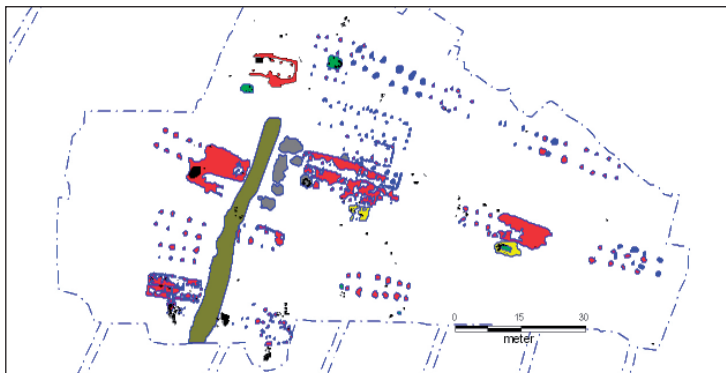
Jernalderbopladsen ved Vester Hassing kirke

AF SIMON KJÆR NIELSEN

Forud for opførelsen af et nyt boligkvarter umiddelbart sydøst for Vester Hassing kirke, foretog Nordjyllands Historiske Museum i vinteren 2007 en forundersøgelse af det berørte område. Forundersøgelsen afslørede sporene af en velbevaret boplads fra ældre jernalder. Ved den efterfølgende udgravning, fra marts til august 2007, blev der afdækket og udgravet et område på i alt 9000 m². Museets arkæologer udgravede flere end 20 langhuse, 5 økonomibygninger, et større antal gruber og grubekomplekser, fem kulturlag, et vejforløb, syv brønde, tre jordfæstegrave og tre urnegrave fra den sene del af bronzealderen til ældre romersk jernalder (ca. 600 f.Kr.-150 e.Kr.).

Fra enkeltgård til landsby

Centralt i det store udgravningsfelt fandtes et fladehugget segl og flere groft magrede lerkarskår, som kan dateres til ca. 2000 f.Kr. Fundet

Forenklet udgravningsplan over den centrale del af bopladsområdet. Hustomter er røde og blå, økonomibygninger er gule, brønde er grå, grave er grønne, vejen er militærgrøn og sten/stenlægninger er sorte.

Det nedgravede hus A169 i gulvniveau.

Jordfæstegrav A184 forud for udgravning.

afslører, at mennesker allerede i slutningen af bondestenalderen færdedes i det lettere kuperede landskab sydøst for den nuværende kirke i Vester Hassing.

De tidligste vidnesbyrd om en egentlig bebyggelse på stedet stammer imidlertid fra den sene del af bronzealderen. Således kunne to regulære hustomter fra tiden omkring 600 f.Kr. udskilles af pladsens mange stolpehuller. Der var omtrent 100 meter mellem de to 23 meter lange og 6 meter brede hustomter, der var blevet opført på hver sit flade sandede plateau. Konstruktionsmæssigt var de to huse identiske, men om de har eksisteret samtidigt som naboer, eller om det ene hus på et tidspunkt afløste det andet, kan ikke siges med sikkerhed. Denne form for spredt bebyggelse, hvor en til to enkeltliggende gårde flyttede rundt i landskabet, kan følges på pladsen igennem de næste 400 til 500 år.

I løbet af det 2. århundrede f.Kr. begyndte en bosættelse af karakter som en landsby at tage form. Flere gårde opførtes nu side om side inden for et mindre område, og i flere tilfælde blev nye bygninger genopført i nærheden af eller direkte oven i ældre hustomter. Der anes en begyndende inddeling af jorden i gårdsparcer, men først et par hundrede år senere, i årene efter Kristi fødsel, tegner der sig et billede af et landsbysamfund med en stram parcelstruktur. I en generation eller to bestod bebyggelsen af mindst 6 samtidige gårde, der var opført i to parallelle rækker på hver sin side af en hulvej. Formentlig skal endnu et par gårde føjes til denne sene fase af bebyggelsen, således at op imod 8 gårde eksisterede samtidigt.

Bebyggelsen opgives omkring forløbet af det andet århundrede e.Kr. Gravgodset fra jordfæstegravene hører til blandt pladsens yngste, og oldsager kan dateres til ca. 150 e.Kr., og jordfæstebegravelserne synes således anlagt omkring tidspunktet for bebyggelsens ophør.

Gårde fra jernalderen

Alle udgravningens langhuse fra jernalderen var orienteret øst-vest, 10-20 meter lange, 5-6 meter brede og med beboelse og stald under samme

tag. De fleste huse var opført på den oprindelige markoverflade og gav sig til kende ved stolpehullerne efter to parallelle rækker af tagbærende stolper. Flere huse havde tillige bevarede væg- og gavlforløb, ligesom det flere steder var muligt at erkende husenes indgangspartier.

Hen imod slutningen af landsbyens levetid opførtes imidlertid tre langhuse af en lidt anden type end de øvrige. Disse huse adskilte sig konstruktionsmæssigt ved at være helt eller delvist nedgravede i undergrunden. Denne type af huse, som daterer sig til tiden omkring Kristi fødsel, giver ofte arkæologerne en kærkommen mulighed for mere detaljerede oplysninger om aktiviteterne i husene, fordi tykke jordlag har beskyttet husenes gulv mod senere forstyrrelser.

Den nedgravede del af det bedst bevarede nedgravede hus i Vester Hassing (Hus A169) var 12,7 x 5,6 meter stort. Nedgravningen var omtrent 20 cm dyb i vestenden og 40 cm dyb i østenden. En gennemsnitlig nedgravningsdybde på 30 cm betyder, at mere end 21 m³ undergrund blev bortgravet før anlæggelsen af huset. Som det almindeligvis forholder sig med langhuse fra ældre jernalder var huset opdelt i tre adskilte rum med beboelse i husets vestende, stald i østenden samt et mindre indgangsparti i husets midte.

I beboelsesrummet og i indgangspartiet bestod gulvet af et ca. 5 cm tykt lag af faststampet ler, mens gulvet i stalden bestod af et hårdt stampet jordlag. Ved overgangen mellem de to slags gulve sås i hele husets bredde en svagt skrånende sliske, som førte ned til husets dybereliggende stald. Midt i husets beboelsesrum fandtes ildstedet indlejret i lergulvet. Det bestod af en mørk hårdtbrændt lerplade med ornamentik i form af en fingerfuge langs kanten. Ildstedet har formentlig været husets eneste lys- og varmekilde, og en morterstensgrube mellem ildstedet og vestgavlen indikerer, at det var her, maden blev tilberedt.

Huset har kun haft en indgang, nemlig midt i den sydlige langside. Umiddelbart uden for indgangen sås et lille vindfang, hvorfra en 10 meter lang brolagt sliske førte såvel folk som fæ op på jordoverfladen. I forbindelse med dokumenteringen af husets vindfang og indgangsbrolægning sås to nedgravninger, som syntes noget uforholdsmæssigt

Ornamenteret skår fra fodbæger.

Stempelornamenterede lerkarskår.

placeret i forhold til færdselen til og fra huset. Placeringen af disse dybe huller foran indgangen syntes upraktisk, og de må nødvendigvis have haft en form for overdækning. Denne specielle konstruktion kendes desuden kun fra den samtidige jernalderlandsby Overbygård tre km nord for Vester Hassing.

Vej og vand

Flere huse, deriblandt det nedgravede hus A169, kan tilknyttes en større samtidig bebyggelse i form af en hulvej, som respekterer flere gårdsenheder på bopladsen. Via vejen har mennesker og husdyr formentlig haft forbindelse til marker og engarealer samt andre nærliggende landsbyer. Endvidere har der fra vejen været adgang til friskt grundvand, for umiddelbart øst for vejen fandtes nemlig seks brønde. Fem af brøndene blev opført uden nogen former for brøndopbygning i et område med leret undergrund. De har været anvendt i længere eller kortere tid, idet den ene med tiden har afløst den anden. På et tidspunkt blev det lerede område dog så gennemgravet, at der ikke længere var plads til flere brønde. En ny brønd anlagdes da umiddelbart øst for de andre - i sandet undergrund. For at forhindre brøndskakten i at skride sammen var sten af generelt tiltagende størrelse anvendt til at fore siderne med. Stenene var anbragt i seks skifter langs siden af det 1,50 meter dybe brøndhul, så diameteren mod bunden gradvis blev mindre. Den stensatte brønd anvendtes efter alt at dømme over en længere periode i bopladsens sidste levetid. Dens solide opbygning betød formentlig, at den var værd at oprense og vedligeholde; hvorfor der ikke blev gravet nye brønde efter dens opførelse.

Grave

Spredt mellem pladsens hustomter fandtes seks grave, tre urnegrave og tre jordfæstegrave. De tre urnegrave indeholdt alle varmesprængte knoglefragmenter fra liget, men ingen gravgaver. Urnegravene kan ikke umiddelbart dateres nærmere end til yngre bronzealder eller ældre

jernalder. De tre jordfæstegrave derimod, kan dateres mere præcist. De stammer fra tiden omkring bebyggelsens ophør i 150 e.Kr.

Specielt en af jordfæstegravene (A184) vakte opsigt. I fladen sås den som et 330 x 265 cm rektangulært fyldskifte orienteret VNV-ØSØ. Oprindeligt havde graven været omkranset af et enkelt skifte af meget store sten, som tilsammen dannede et gravkammer. De fleste af stenene var på et tidspunkt blevet fjernet af ukendte gerningsmænd, og det var tydeligt, at museets arkæologer ikke var de første, som gravede i graven. Der kan kun gisnes om, hvilke genstande der er blevet fjernet fra gravkammeret, men heldigvis var der stadig gravgaver tilbage at finde. I den omrodede gravfyld fandtes der en guldfingerring, en spore af bronze, et bæltespænde af jern, skår fra et ornamenteret fodbæger samt skår fra et sortglittet kar med stempelornamentik. Gravens dimensioner, guldringen og sporen (rytter) afslører, at den gravlagte var en mand, som har haft en vis status i samfundet.

De øvrige to jordfæstegrave var mere ordinære. Den ene fandtes under gulvniveaet i en nedgravet økonomibygning, og foruden en kniv fandtes flere nagler fra den gravlagtes kiste. I den anden grav fandtes der på gravbunden adskillige skår fra et sortglittet stempelornamenteret lerkar, meget lig det som fandtes i ryttergraven.

Nordjylland som regional gruppe

Sortglittet keramik, stempelornamenter og trekantede indstik på lerkarrene, nedgravede huse, storstensgrave og stensatte brønde. Disse og en række andre oldsags- og anlægstyper har deres eneste eller største udbredelse i Nordjylland i tiden efter Kristi fødsel. Bebyggelsen sydøst for Vester Hassing kirke bekræfter således billedet af en eksisterende nordjysk regional gruppe i ældre romersk jernalder. Man regner med, at den kulturelle samhørighed er et udtryk for, at folk inden for den regionale gruppe indgik i en form for stammeforbund. Meget taler for nære kontakter mellem landsdelens bebyggelser, og oldsagernes fælles formsprog samt de særprægede gruber foran indgange til nedgravede huse i henholdsvis Vester Hassing og Overbygård synes at bekræfte det billede.